№ 94 ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՅԻՍԻ 4 1903 ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՅԻՍԻ 4 № 94

ԵՐԵՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ»
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կիրակնօրեայ զրոյց. Դատաստանական դահլիճից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. Մանրանկար. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.—Հայ կեանքէն.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԶՐՈՅՑ

Այլ ևս չը խօսենք, ընթերցող, ժողովրդական կարիքների մասին։ Լսենք։ Խօսելը կը լինի ժողովրդասիրութիւն. իսկ ժողովրդասիրութիւնը յետադիմութիւն է, անկում, անշարժութիւն է, հնութիւն է։ Ձեզանից ո՞վ կը կամենայ այսպիսի անուններ վաստակել։

Չը լինի թէ դուք որ և է գործով ու խօսքով ցոյց տաք, թէ պէտք է աշխատել ժողովրդի համար, թէ պէտք է պարտք ճանաչել նրա վերաբերմամբ։ Չօ գիտէք, որ մի ժամանակ ռուսաց ինտելիգենցիան և գրականութիւնը սատրկ տոգորված էին ժողովրդին ծառայելու, ժողովրդի հետ ձուլվելու գաղափարով։ Մի ժամանակ, այո. բայց այդ ժամանակն անցաւ և այժմեան ժամանակ մի այդպիսի միտքը արդէն յետադիմութիւն է։

Հայը սեփական ինքնուրոյնութիւն չունի։ Նա պիտի նայէ ուրիշին և ընդօրինակէ։ Մի ժամանակ նա էլ պաշտում էր այն միտքը, թէ պէտք է ժողովրդի շահերը դարձնել գաղափար։ Մի ժամանակ մեր գրականութիւնը կենդանի էր այդ մտքով, այդ պաշտամունքով։ Եւ որովհետև այժմ ուրիշ տեղերում արդէն յետադիմութեան կարգն է անցել ժողովրդասիրութիւնը, ուստի մենք էլ պիտի դէն գցենք այդ հասկացողութիւնը։

Դէն գցենք, շատ լաւ։ Թող բանաստեղծը, վիպագրողը մեզ համար անձնական, եսամոլ սէր երգեն, թող հրապարակախօսութիւնը մռունջ ու անդամալոյծ դառնայ, թող ամեն մէկը դադարէ այնպէս մտածելուց, ինչպէս «հնութիւնն» էր մտածում։ Եւ երբ գաւառների խորքից անօգնականութեան հառաչանքն է գալիս համում ձեր ականջին, դուք նախ մտածեցէք, որ ձեզ պիտի ծաղրեն, եթէ փորձէք արձագանք տալ այդ հառաչանքին, եթէ «հների» պէս կարծէք թէ այդ գաւառների, այդ գիւղերի համար կարելի է մի բան անել։

Եւ ահա ձեր առջև կանգնում է մի Շուլավէր։

Ի՞նչ է դա։—Մի տեղ, ուր մարդիկ են ապրում։ Ապրում են և հասկանում էլ են։ Նրանց մէջ կան շատերը, որոնք կարդացել են գրքեր, ուսում են առել։ Եւ կարդացածից ու իմացածից նրանց համար պարզ է դարձել, որ կայ մի գիտութիւն, որ բժշկում է մարդկային ցաւերը, որ հիւանդութիւնների առաջը պէտք է առնել այդ գիտութեամբ։

Հասարակութ, անխտրաբար համոզմունք է դա։ Եւ համոզմունքը գործ է դառնում։ Մարդիկ ուզում են սեփական բժիշկ ունենալ։ Եւ ամեն ինչ կայ՝ այդ միտքը իրագործելու համար. գիւղը ռոճիկ է տալիս, երաշխաւորում է, որ բժիշկը օդով չը պիտի ապրէ, որ նրա աշխատանքը պիտի վարձատրվի։ Համայնքը մի համակրելի հասարակական գործ է սկսել, որի նշանաբանն է. «մէկը ամենքի համար, ամենքը մէկի համար»։ Մենք չարունակ կուրծք ենք ծեծում, թէ մեզանում չը կայ հասարակական գաղափար, թէ մենք չը գիտենք հաւաքական ոյժերով գործ կատարել։ Բայց ահա Բորչալուի գաւառում գտնվում է մի նախանձելի բացառութիւն. հաւաքվում են մարդիկ, ամեն մէկը յանձն է առնում մի յայտնի վճար տալ, բժիշկի ռոճիկ կազմել։

Կարծում էք թէ ամենագլխաւորը կատարված է. կարծում էք թէ ժողովրդի այս ինքնաճանաչութիւնը բաւական է, որ գործը ինքն ըստ ինքեան մարմնանայ։ Սպասեցէք։ Իրականութիւնը այլ բան է ասում։ Նա ասում է թէ Շուլավէրը իրաւունք չունի սեփական բժշկի մասին մտածելու։ Իրաւունք չունի բժշկական գիտութիւնից օգտվելու։ Իրաւունք չունի, թէև փող է տալիս. իրաւունք չունի, թէև հասկանում է, որ աշխարհի երեսին կայ թոքախտ, կան զաղտնի և յայտնի ախտեր, համաճարակներ։ Ինչո՞ւ չունի իրաւունք։ Որովհետև նա գիւղ է, որովհետև նա ժողովուրդ է։

Ես ուղիղ եմ պատմում, ես ոչինչ չեմ աղճատում։ Շուլավէրը տարիների ընթացքում չէ կարողանում բժիշկ գտնել. Նա յայտարարութիւններ է տպում, դիմումներ է անում, բայց ոչ ոք չէ լսում, ոչ ոք չէ համաձայնվում։ Եւ նստած են մարդիկ, չը գիտեն ինչ անեն։ Լուսաւորութեան համն առած միտքը կատարեալ տանջանքների մէջ է։ Նա գիտէ, որ ապրում է հիւանդութիւնների մէջ, գիտէ, որ անօգնական մնալը սարսափելի է, բայց մնում է անօգնական, որովհետև գիւղացի է…

Այժմ միայն, ինչպէս պատմում է «Մշակի» թղթակիցը, հասկացան շուլավէրցիները թէ ո՛րն է եղել իրանց սխալը։ Մի մեծ սխալ։ Շուլավէրը հայաբնակ գիւղ է. լօգիկան, առողջ դատողութիւնը պահանջում էր, որ բժիշկը հայ լինէր, որպէս զի կարողանար առանց թարգմանի միջնորդութեան խօսել հիւանդի հետ, հասկանալ նրա ցաւը։ Եւ Շուլավէրը դիմում էր հայ բժիշկներին։ Այժմ հասկանալի է դարձել, որ դա սխալ էր։ Պէտք էր օտարազգիներին անտես չանել։ Աւելի լաւ է, որ հիւանդը գոնէ թարգմանի միջոցով բացատրութիւններ տայ բժշկին, քան թէ մնայ անօգնական, երեսի վրա ընկած։ Եւ ես միանգամայն համաձայն եմ, որ այդպէս էլ պէտք է նայել կարևոր, առաջնակարգ հարցին։

Ահա փաստը։ Հիմա ինչպէս պէտք է վերաբերվել նրան։ «Հին հասկացողութեան» տէր մարդը կասէր, թէ փաստը այն է ցոյց տալիս, որ հայ բժիշկների մէջ չը կայ պարտաճանաչութիւն, չը կայ սէր դէպի ժողովուրդը, չը կայ գաղափարի նշոյլ։ Իսկ այժմ։ Այժմ ծիծաղելի է այդ միտքը։ Այժմ ձեզ կասեն. պարոն, դուք մի խեղճ, միամիտ յետադիմական էք, դուք չը գիտէք, որ գիւղացուն լուծողական տալով ոչինչ չի լինի։ Եւ թէօրիաներ անգիր արած հայ ինտելիգէնտը ոչ միայն չի կարմրի այն հանգամանքից, որ մի ամբողջ գիւղ առանց բժշկական օգնութեան է մնում, որ գիւղացին արդէն հասկացել է, թէ սխալ էր, որ ինքը չը դիմեց ռուս, գերմանացի, լեհ բժիշկներին,—ոչ միայն չի կարմրի, այլ և կասէ ձեզ թէ իր արածը մի գեղեցիկ քաջագործութիւն է անգամ։

Այսուհետև որքան ուզում էք գլուխ պատռեցէք այն հարցի վրա, թէ ինչո՞ւ քաղաքացուն պէտք է լուծողական տալ, իսկ գիւղացուն անպատճառ չը պէտք է տալ։ Մարդկութիւն է տանջվում և մի և նոյն չէ՞ թէ այդ տանջվողը ինչ անուն ունի։ Գիտութիւնը ամենքի համար է. նա ցեխի միջից բարձրացնում է ամենազզուելի գողին ու հարբեցողին անգամ, նա իր փրկարար սպեղանին չէ խնայում աւազակին անգամ։ Եւ երբ այդ իսկ գիտութիւնը հեռու է փախցնվում մի ամբողջ մեծ գիւղից, պատճառն այն չէ, որ գիտութիւնն ասում է, թէ գիւղացուն չը պէտք է բժշկել, այլ այն, որ գիտութեան սպասաւորող մարդու մէջ չը կայ հոգի, չը կայ սէր։

Առաջադիմական չարժումները, ինչ դաւանանքներ էլ ունենան նրանք, մի նպատակի են ծառայում—մարդկային երջանկութեանը։ Սա ամեն մէկիս համոզմունքն է։ Եւ այս համոզմունքի տեսակէտից ամօթ ու նախատինք է, որ մի ամբողջ գիւղ մնում է առանց բժշկական օգնութեան։ Ի՞նչն է արգելում։ Շուլավէրում կան յարմարութիւններ, կայ հաստատուն ռոճիկ։ Եւ միթէ կարելի է արդարացնող որ և է հանգամանք գտնել այստեղ։ Միթէ որ և է գիտութիւն, որ և է հասարակական վարդապետութիւն, եթէ նա հիմնված է առաջադիմական ոգու վրա, կարող է ճիշդ որ ասել թէ հիւանդ գիւղացուն չը պէտք է լուծողական տալ։ Երբէք։ Ուրեմն ինչպէս հասկանալ տխուր, ամօթալի երևոյթը։ Պէտք է ասել, որ պարտաճանաչութիւն չը կայ, գաղափարականութիւն չը կայ։

Եւ այսպէս էլ կասենք մենք։ Թող լինի սա «հին գաղափար», բայց աւելի հին է մարդասիրութեան գաղափարը, շատ ու շատ հին. և այնուամենայնիւ, ամեն ինչ այսօր շարժվում, առաջ է գնում այդ գաղափարի վրա։

Բոլորովին ուրիշ բան են այն փաստերը, որոնց մատնանիշ է անում «Մշակի» այսօրվայ բանասիրականը։ Կիլիկիայում ծաղիկը կոտորածներ է անում։ Սասունում մարդիկ համաճարակ հիւանդանալ չը գիտեն, բայց երբ սկսվում է մի համաճարակ, ժողովուրդը կոտորվում է ոչխարների նման։

Այստեղ արդէն Շուլավէր չէ։ Այստեղ արդէն

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

Վենետիկ, ապրիլի 29-ին

Ողորմիս մը.—Զէյթունի համար.—Միտք ու մարմին.—Նորերեւոյթ մրցում.—Կարօղին դերը.—Ցիշատակներ քարոզիչներէ.—Եկեղեցականի մտատիպարը։

Մեր ցեղային թերութեանց վրա խօսուած ժամանակ, տակաւին երկար ատեն—որքան—պատեհութիւն պիտի ունենանք Արծրունին մտքերնիս բերել և յիշեցնել սրտաբուղխ մաղթանքը զոր անդին, մեր հողուն վրա, մայրենի բերաններ դեռ կը մրմնջեն, երբ սիրուած ննջեցեալէ մը վկայութիւն պիտի հայցեն ճշմարտութեան մը հաւաստումին համար։ «Աստուած լուսաւորէ հոգին, ան չիտակ կըսէր որ…»։ Ուրեմն, Աստուած լուսաւորէ Արծրունիին հոգին, ան չիտակ կըսէր որ—ու չիտակ ինչեր չէր ըսեր—թէ հայերը կապիկի բնաւորութիւն ունին։ Այս նկատողութիւնը «Մշակի» մէջ հրապարակ կը նետուէր քանի չորս տարի մը առաջ, Կ. Պոլիս համանման նպատակաւ զանազան ընկերութիւններու երևման առթիւ։ Անկէ ի վեր, քառորդ դարու միջոցին, չանցաւ տարի—ըսենք՝ ամիս—ուր ցեղին կապկաբնոյթ հոգեբանութեան նորանոր ապացոյցները հանրութեան աչքերուն չը ցուցադրէին։ Բայց պատմութիւն չէ, որ կը գրենք, ուստի «շատ է աւուրն կապկութիւն իւր» ըսենք, ու օրուան կապկութեան յիշատակութիւնը ընենք։

Տեսարանը Պարիզ է։ Նորոյթի ստեղծագործման ոստանին մէջ իսկ, նոր գիւտ մը ընելու փորձութիւնը անմատչելի կը մնայ դանդաղ մտքերու։ Եգնայեան կապկութեան կը յաջորդէ Անահտականը։ Ֆրանսահայ թերթ մը «Լ'Արմէնի»-ն Զէյթունի որբանոցին անխափան շարունակութեանը համար տառնին հանգանակութեան մը նախաձեռնութիւնը կունենայ, արդիւնքը պատրիարքարան հասցնելու յայտարարութեամբ։ Գաղափարը օգտակար, կամ՝ թերևս օգտակար—ըստ մտածման եղանակներու—բայց և այնպէս մեր վերանորոգման գործին մէջ նորագիւտ հաճոյքի մը անակնկալը չի պարգևեր։ Ինչ և է. թող ի բարին կատարի։ Բայց ահա «Անահիտ» հանդէսը, որուն վերջին թիւը արդէն տպագրուած լինցած էր «Լ'Արմէնի»-ն հրատարակուած պահուն, չնչապատ կը վազէ յաւելուած մը կը կցնէ իր նօսր էջերուն, ծանուցանելով հայ հասարակութեան թէ Զէյթունի որբանոցին շարունակութեանը համար հանգանակութիւն մը բացուած է, դիմել Պարիզի հայոց հոգևոր հովիւ Տ. Վռամշապուհ քահանային, որ իր ստացած գումարները պատրիարքարանին պիտի հասցնէ։

Անշուշտ բարեսիրտները պիտի առարկեն «ո՞ւր էր թէ միշտ սանկ բարի մրցումներու հանդիսատես ըլլայինք»։ Բայց, թողունք որ բարի ու չար մրցումներու, այսինքն՝ բարի ու չար նախանձներու միջև դեռ ճշգրտագիծ սահմանագլուխ մը որոշուած չէ, ուշագրաւ դէպքը, կապկաբնութեան նորագոյն հաւաստումն է։ Ի նպաստ որբերու հանգանակութիւն. լաւ. բայց որբանոցի կարօտ ուրիշ գեղ չի կայ միթէ։ Որբեր որդեգրել, բայց արդեօք հայ ժողովրդին մէջ լքեալ ողջ կը պակսին, որ Թումայեան հաստատութեան շուրջը նախանձութեան—բարի, չար—կռիւը մղուեցաւ։ «Աստուած լուսաւորէ Արծրունիին հոգին»։

—

Ու նոր դպրոցը կամ որբանոցը ուր որ ալ բացուի՝ Կիլիկեան լեռներուն կատարը թէ Տարօնեան դաշտավայրին մէջ, բայց և այնպէս միշտ միօրինակութիւնն է, որ կը շարունակուի։ Դպրոց, դարձեալ դպրոց։ Միօրինակութիւն ու կապկութիւն խնամիներ են, պահպանողականութեան արենակից ազգականները։

Մեր ժողովուրդը ամենուրեք դպրոցի և միայն դպրոցի պէտք ունի։ Այս հարցումը մտքերնուս առջև չի ներկայանար, վասն զի անոր պատասխանելու համար պէտք է երկրին այլ և այլ կողմերը բնակող ժողովրդին կացութեանը մասին փնտռտուքներ ընել, քննութիւններ կատարել. ու մեր մտքերը գերազանցօրէն հանգստասէրներ են, այլապէս ըսելով՝ ծուլասէրներ։ Լսած ենք թէ «ապագան դպրոցինն է»։ Այս ճշմարտութիւնը, կամ՝ գրեթէ ճշմարտութիւնը բերաննիս էգպէր ըրած ենք։ Ամեն չարիքի դարման՝ դպրոցը։ Բայց ապագան մարմնինն ալ է։ Ու մեր վիճակին մէջ գտնուող ժողովրդի մը համար, ապագան վճռողը՝ մարմինը պիտի ըլլայ։ Կրթական նպատակաւ պատրիարքարանին յանձնուած դրամովը եթէ Զէյթուն գրքի տեղ պատուաստ խրկուի, ու դպրատան տեղ հոն պատուաստատուն մը հիմնուի, կրնամ ըսել, որ Զէյթուն ան ատեն կը վայելէ բարիքը, որուն իրապէս կարօտ է։

Հայ սրտերը տագնապող գուժեր կը հասնին Զէյթունէն։ Մանկտին կը կոտրի. ծաղիկը նմանը չը տեսնուած ջարդեր կընէ։ «Հայ բժիշկ մը, պատուիստ» կաղաղակեն անոնք, որ Զէյթունը կը ճանչնան։ Ու մենք փարժապետ և գիրք խրկենք։ Աւետարանին հաց խնդրողներուն քար տուողներուն պիտի նմանինք։

Զէյթունի բաղդակիցն է Սասունը—չըսեմ աւելի տարաբաղդ Սասունը։ Անգլիացի մը, որ մեր լեռնացոնները քաջ կը ճանչնայ—մենէ աղէկ կը ճանչնայ—վերջերս կը գրէր. «Սասունցին քաջառողջ է. հիւանդութիւնը ինչ է չի գիտեր, բայց եթէ երբ կարմրախտի կամ ծաղկի համաճարակ պատահի, ան ատեն կը մեռնին, ինչպէս խաչնամահէ կոտրատող ոչխարներ»։ Առիւծի կորիւն ծնիլ ու ոչխարի գառնուկ մեռնիլ։ Գիտէք վիշտ մը աւելի սիրտ կոտրող։ Ա՛խ, եթէ տասնեակ տարիներ առաջ, մեր բժշկական ուսանողները գրպաննին պատուաստի տուփիկ մը ու հերձակ մը դրած մագլցէին Տալւորիկի սարերը, այսօր Սասուն բիւրաւոր քաջառոյգ քաջորդիներով պիտի խրոխտար։

Անցեալը՝ անցեալ է. անդարձ։ Անոր վրա ողբը օգուտ ունի այն ատեն միայն, երբ փորձառութենէն դաս մը ստանանք։ Բայց հայը կը խրատուի։ Հաստատական պատասխանի մը համար մտքերը կը շուարին։ Եւ եթէ խրատուէինք, ո՛չ ապաքէն հիմակ աւելի Զէյթունի մարմինին քան թէ մտքին համար հոգածու պիտի գտնուէինք։

Օր մը, սև օրերու մէջ, երբ մեր գլուխները—ուսումներու և ուսումներու բեռան ներքև վայրահակ—վեր կը վերցնէինք, թանձրամած մթութեան մէջ լուսատու կայծ մը ընդնշմարելու յոյսով, մեր սրտի ալքերէն յիշատակի կայծ մը մեզի կը մրմնջէր,

> Վերցո՛ւր աչքդ լերկնից կամար,
> Փայլի՛ հեռո՛ւն աստղ մի պայծառ,
> Հայոց բաղդն ալ ա՛լ չէ խաւար.

ու այդ պայծառ աստղը կը փայլէր անդին,

չը կան յարմարութիւններ, չը կայ մշտական ռոճիկ։ Այստեղ պիտի գործէր անձնազոհութիւնը, պիտի հերոսացնէր գաղափարը։ Տաղիկը կոտրած է անում։ Հարկաւոր է պատուաստ տանել այդ կոտրածի տեղը։ Բայց տանելու համար շատ ու շատ զրկանքներ պէտք է կրել, շատ յարմարութիւններից զրկվել, շատ տանջանքներ յանձն առնել է հարկաւոր։ Այստեղ հարկաւոր են հոգով մեծ մարդիկ։ Զէյթունցի և սասունցի հայերի նման մի աղխեծասիրտ ժողովուրդ կոտորվում է չնչին պատճառից։ Ի՞նչ աղէտ, ի՜նչ դժբախտութիւն...

Կոտորվում է, որովհետև մարդիկ չը կան...

Ես խնդրեմ չասէք, թէ Զէյթունն ու Սասունը բացառիկ հանգամանքների մէջ են, որ նրանց օգնելը անկարելի էլ է։ Զէյթունի և Սասունի նման անկիւններ շատ կան և մեր երկրում։ Այստեղ չը կան բացառիկ հանգամանքներ, բայց այստեղ էլ միևնոյն դրութիւնն է—մի տգէտ ու անօգնական ժողովուրդ, որ ապրում է հեռու լեռներում, որ կոտորվում է լուռ ու մունջ։

Իրաւունք ունենք սպասելու, որ այդ տեղերը գնան անձնուէր մարդիկ իրանց նմաններին մահի ճանկերից խլելու համար։ Իրաւունք ունենք սպասելու, որ մեզանում լինեն հասարակաց բարիքի համար չարչարանք, զրկանքներ յանձն առնող գործիչներ։

Չունենք, ոչ մի իրաւունք չունենք։ Տուլաւէրի պէս մի գիւղաքաղաք գնացողներ չը կան, ինչպէս. համարձակվենք կարծելու, թէ մեր Կովկասեան Զէյթուններն ու Սասունները գնացողներ կը լինեն։

Ո՛չ։ Ժողովրդի մասին մտածելը, ժողովրդի շահերի անունով անսրտութիւն, անգաղափարականութիւն դատապարտելը յետամնացութիւն է, անշարժութիւն է։

Լռենք, ընթերցող։ Եւ թողնենք, որ Տուլաւէրի, Զէյթունի ու Սասունի քարերն աղաղակեն...

Եւ նրանք աղաղակում են։ Նրանք մարդիկ են կանչում...

Լ.

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Հայոց կօնսիստօրիայի 400,000 րուբլու պահանջը ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնից

—

Այս տարվայ մայիսի 2-ին, Թիֆլիսի դատաստանական պալատը, երկրորդ քաղաքացիական բաժնում, հետևեալ կազմով—դեպարտամենտի նախագահ Ն. Գ. Սմիտէն, պալատի անդամներ՝ Գօլուբեվ և Բեազանօվ, պրօկուրօրի օգնական Ա. Ադիգեօզալօվի մասնակցութեամբ, լսեց այն յայտնի գործը, որով Վրաստանի և Իմէրէթի հայ լուսաւորչական կօնսիստօրիայի հաւատարմատար Ս. Ս. Մելիք Ադամեան պահանջ էր յայտնում ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեանը, յանձին Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուին, անշարժ կայքերի սեփականութեան իրաւունքի մասին։

Գործի հանգամանքները հետևեալներն են։ Պահանջի խնդրագրով, որ 1899 թուի ապրիլի 2-ին տրված էր Թիֆլիսի նահանգական դատարանին, երդուեալ հաւատարմատար Մելիք-Ադամեան բացատրել էր, որ 1898 թուի մարտի 26-ի Բարձրագոյն հրամանով, յանձնարարված էր տեղիս Կովկասեան ուսումնարանական իշխանութեան՝ բոլոր անհրաժեշտ կարգադրութիւններն անել իր տեսչութեան տակ առնելու այն կայքերը, որ պատկանում են հայ-լուսաւորչական եկեղեցական և վանքական ուսումնարաններին, որոնք (ուսումնարանները) յանձնված են իրան՝ համաձայն 1897 թ. յունիսի 21-ին Բարձրագոյն հաստատված՝ Պետական Խորհրդի կարծիքին։ Բարձրագոյն այս հրամանը իրագործելու ժամանակ նկատվեց, որ ուսումնարանական վարչութեան պաշտօնեաները, չը բաւականանալով ընդունելով այն կայքերը, որոնք պատկանում էին հայ-լուսաւորչական եկեղեցական և վանական ուսումնարաններին, դիմում էին տեղական հայ-լուսաւորչական հոգևոր կառավարութիւններին, պահանջելով յանձնել և այն կայքերը, որոնք իբրև անպայման սեփականութիւն պատկանում են հայ-լուսաւորչական եկեղեցիներին, իրանց պահանջները պատճառաբանելով նրանով, որ այժմ կարգադրութիւն է եղել ուսումնարանական վարչութեան կողմից՝ Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի տեսչութեան տակ գրաւել նաև եկեղեցական կայքերը։ Այսպիսի պահանջով առաջին անգամ դիմեց Ախալցխայի հայ-լուսաւորչական հոգևոր կառավարութեանը՝ Թիֆլիսի նահանգի ժողովրդական դպրոցների տեսուչ պ. Բօգդանօվ, 1898 թ. օգոստոսին № 823 հաղորդագրութեամբ, որից յետոյ նա առանձին ընդունման ակտով, որ կատարվեց տեղական գաւառական իշխանութեան ներկայացուցչի և վկաների ներկայութեամբ, բայց առանց հայոց եկեղեցու ներկայացուցչի մասնակցութեան, Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի տեսչութեան և կարգադրութեան տակ առաւ բազմաթիւ գիւղեր և հողեր, 19,000 դեսեատին տարածութեամբ, որոնք անպայման սեփականութեան իրաւունքով պատկանում են Ախալցխայի հայ-լուսաւորչական սուրբ Փրկիչ եկեղեցուն և գտնվում են Թիֆլիսի նահանգի Ախալքալաքի գաւառում, և են. Կարծախ՝ 26,365 ախչայ, Խուէտա՝ 13,000 ախչայ, Տատէշ՝ 16,000 ախչայ, Խօզաբին՝ 15,000 ախչայ, Կարաւ՝ 1,000 ախչայ, Սուլդա՝ 8,000 ախչայ, Պոզալ, 3,000 ախչայ և Ալզախ՝ 3,000 ախչայ։

Այս պատճառով և ի նկատ առնելով, որ Մինիստրների Կօմիտէտի՝ 1898 թ. մարտի 26-ին Բարձրագոյն հաստատված որոշման ճիշդ հիման վրա ուսումնարանական վարչութեան յանձնված է իր տեսչութեան տակ առնել միմիայն այն կայքերը, որոնք սեփականութեան իրաւունքով պատկանում են հայ-լուսաւորչական եկեղեցական-ծխական ուսումնարաններին, իբրև իրաւաբանական անձերի, բայց ոչ թէ եկեղեցապատկան կայքերը, որոնց մասին յիշված անգամ չէ յիշեալ օրէնքում. որ ուսումնարանական վարչութեան պաշտօնատար անձերի կարգադրութիւններն ու բացատրութիւնները, վերաբերեալ եկեղեցապատկան կայքերին, համաձայն չը լինելով Բարձրագոյն հրամանի ճիշդ մտքին, չեն կարող համարվել կանօնաւոր և օրինական, և որ վերոյիշեալ գիւղերի և հողերի անպայման սեփականութեան իրաւունքով հայ-լուսաւորչական եկեղեցուն պատկանելը ապացուցվում են ներկայացրված վաւերաթղթերով—այսինքն 1841 թ. ապրիլի 18-ի կալուածագրով և 1843 թ. մարտի 2-ի վաւերացման թղթով (данная),—Մելիք-Ադամեանը, համաձայն Բարձրագոյն հրամանի 2-րդ կէտին, ներկայացնելով այս պահանջը 400,000 րուբլի արժողութեամբ, խնդրում էր. 1. ճանաչել Ախալցխայի հայ-լուսաւորչական սուրբ Փրկիչ եկեղեցու, յանձին Վրաստանի և Իմէրէթի հայ-լուսաւորչական կօնսիստօրիայի, սեփականութեան իրաւունքը վերոյիշեալ անշարժ կայքերի վրա, նրանց վերաբերեալ լեռներով, գետերով, լճերով, տափաստաններով, խոտահարքներով, արօտատեղերով և բոլոր տափերով, այն սահմաններում, որոնք մանրամասն նկարագրված են կալուածագրերում, և 2) պահանջել Կովկասեան շրջանի ուսումնարանական վարչութիւնից յօգուտ կօնսիստօրիային դատաստանական և գործը վարելու ծախքերը։

Այս գործը նահանգական դատարանում քննվելիս կովկասեան ուսումնարանական շրջանի պ. հոգաբարձուն, պահանջի խնդրի դէմ գրած իր պատասխանով առաջարկում էր տարամերժում (ОТВОДЪ), գործի քննութիւնը դատաստանական հիմնարկութիւններին ենթակայ չը լինելու պատճառով, ապացուցանելով, որ համաձայն քաղ. դատ. օր. 1297 յօդուածին, այս վէճը պէտք է լուծվի վարչական կարգով, ուստի և խնդրում էր որ այս գործը, իբրև անկանոն կերպով յարուցված նահանգական դատարանում՝ դադարեցնվի քննվել։ Սակայն նահանգական դատարանը, և ապա դատաստանական պալատը և Կառավարիչ Սենատը, որի քննութեանը հասաւ այս գործը՝ դատա-ենթակայութեան տեսակէտից, կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի վճռաբեկութեան խնդրով, հոգաբարձուի տարամերժումը ճանաչեցին անկանօն, իսկ այս գործը՝ ենթակայ դատաստանական հիմնարկութիւններին, որի մասին և 1902 թ. մարտի 19-ին ուղարկվեց Կառավարիչ Սենատի հրամանագիրը Թիֆլիսի դատաստանական պալատին։

Սրանից յետոյ Թիֆլիսի նահանգական դատարանը գործը քննելով ըստ էութեան՝ կօնսիստօրիայի պահանջը գտաւ լիովին ապացուցված և իր վճռով բաւականութիւն տուեց կօնսիստօրիայի պահանջներին, ճանաչելով նրա սեփականութեան իրաւունքը վերոյիշեալ անշարժ կայքերի վրա, դատաստանական և գործը վարելու ծախքերը դնելով Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի վրա։ Այս վճռի դէմ հոգաբարձուն բողոքարկու գանգատ տուեց դատաստանական պալատին, որի նիստի ժամանակ ուսումնարանական վարչութեան շահերը պաշտպանում էր Պետերբուրգից եկած՝ ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան առանձին յանձնարարութիւնների պաշտօնեայ Ա. Պ. Դայեվ և Թիֆլիսի նահանգի ժողովրդական ուսումնարանների տեսուչ պետական խորհրդական Չերեվօղնիկօվ, որոնք ապացուցանելով կօնսիստօրիայի պահանջի անկանօնութիւնը՝ խնդրում էին պալատից մերժել պահանջը և ոչնչացնել նահանգական դատարանի վճիռը։ Մինիստրի և ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի լիազօրների բացատրութեան նայելով այս պահանջը յայտնված է առանց որ և է հիմքի, որովհետև ուսումնարանական վարչութիւնը, չը հերքելով եկեղեցու սեփականութեան իրաւունքը վիճելի կայքերի վրա՝ պնդում էր այդ կայքերի միայն եկամուտների իրաւունքի վրա, որոնցով ապահովվում էին այն ուսումնարանների ծախսերը, որոնք անցան ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան տեսչութեան տակ համաձայն պետական խորհրդի 1897 թ. յունիսի 2-ին Բարձրագոյն հաստատված կարծիքին, և բացի սրանից՝ գործի մէջ ապացուցված չէ, որ ուսումնարանական վարչութիւնը, յիրաւի, վիճելի կայքերը սեփականատէրից առել է իր տիրապետութեան տակ։ Կօնսիստօրիայի հաւատարմատարը, երդուեալ հաւատարմատար Մելիք-Ադամեան, պահանջի խնդրի հիմքերը պարզաբանելով՝ բացատրեց.—որ ներկայ պահանջը յարուցանելու առիթ տուեց կովկասեան ուսումնարանական շրջանի պ. հոգաբարձուի կարգադրութիւնը՝ գրաւել վէճի տակ եղած եկեղեցապատկան կայքերը ուսումնարանական իշխանութեան տեսչութեան տակ, որոնք և ընդունվել էին ընդունման ակտով, որը կազմել է ժողովրդական ուսումնարանների տեսուչ պ. Բօգդանօվը 1898 թուի օգոստոսին։ Այս ակտը գործին ներկայացնելուց խուսափում է ուսումնարանական վարչութիւնը, չը նայելով պահանջի խնդրի յայտնած ցանկութեանը լոկ խօսքով, պնդելով թէ վիճելի կայքերը չեն ընդունված նրա տեսչութեան տակ։ Իբրև ապացոյց, որ վիճելի կալուածները յիրաւի ընդունված են եղել կովկասեան ուսումնարանական իշխանութեան տեսչութեան տակ՝ Մելիք-Ադամեանը, բացի յիշատակելուց նոյն-ինքն ընդունման ակտը, որ կազմված է 1898 թուի օգոստոսին և որը խնդրեց պահանջել հոգաբարձուից՝—ներկայացրեց գործի համար—1) կովկասեան ու-

---

շատ հեռուն, «տգիտութեան խաւարին» մէջ, տգէտ Զէյթունի սարերուն բարձունքը։

Առողջ պահենք Զէյթունին մարմինը, չը բարակցնենք անոր միտքը։ Թողունք որ իր ձեռքերը խաչն ու հրացանը պինդ ողմեն իրարու. Թողունք որ իր ծոմն ու պահքը խիստ պահէ, և մէկտեղ ալ մեր արևը պահէ։

Րաֆֆիի հառաչանքը դեռ որո՛ն սրտին մէջ չարձագանգէր. «Թէ փոխան բուրվառին վառօդամա՜ն», օր մըն ալ մեր յաջորդները չը հառաչեն Զէյթունի համար՝ «փոխան դպրատան թէ պատուաստատուն, փոխան գրքի թէ պատուաստ գտնուած ըլլա՛ր Զէյթունն»։

—

«Զէյթուն ու առողջութիւն» ի մի լծորդեալ բացատրութիւնը, կը բերէ աչքերուս առջև կը դնէ յիշատակը տետրակներու շարքի մը, զոր քիչ մը հաւնելով, շատ մըն ալ չը հաւնելով կը կարդայինք երբ քերականութիւն սորվիլ սկսանք։ Առողջաբանական հանդէս մըն էր, որ պարբերաբար Պօլիս կը հրատարակուէր, բժշկութեան ուսանողի մը խմբագրութեամբը, և անունը «Կիլիկիա»։ Չեմ գիտեր որ, ցեղին առողջութիւնը Կիլիկիոյ բարեխօսութեանը յանձնելու գաղափարը պարզ զուգադիպութեան մը թէ նախահոգակ հեռատեսութեան պէտք է վերագրել։ Որն ալ որ ըլլայ, բայց «Կիլիկիա և առողջութիւն» նշանաբանը միշտ խորհրդաւոր է։ Ու եթէ Թիւրքիոյ հայերը այսօր այդ նշանաբանը իր ամբողջութեամբը հռչակելու կարող չեն, իցէ թէ անոր մէկ մասին պատկերը սրտերնուն մէջ պահէին գուրգուրանքով, և՛ երկրորդ մասը իրենց աչքերէն երբեք չը հեռացնէին, նկատելով զայն իբր ցեղին զարգացման ու պահպանումին կենսական մէկ պայմանը։

Թիւրքիոյ մէջ մահմէտականները մեր վրայ գերագոյն առաւելութիւն մը ունին. կրօնքնին զիրենք քաջառողջութեան կը պարտաւորէ։ Իսլամը ոգելից ըմպելիք չի գործածեր ու շատ կը լուացվի։ Մենք շատ կը խմենք ու չենք լուացուիր։ Ինքզինքնիս կը մխիթարենք ըսելով որ «դրսէն ներս մտածը չէ մարդս պղծողը, այլ՝ ներսէն դուրս ելածը»։ Գոնէ այս բարոյական առածին երկրորդ եզրը յարգէինք։

Ժողովրդին առողջական վիճակը Պօլսոյ մամուլին շատ մտատանջութիւն չէ պատճառած։ «Հայրենիք» իր ծրագրին մէջ կարևոր բաժին մը հանեց մարմնին հոգածութեանը։ Իր մէկ շատ օգտակար գաղափարը եղաւ քօլերայի մը միջոցին, 1893—94, Պօլսոյ պանդուխտներուն, աղքատներուն, ու Հայաստանի ժողովրդին սորվցնել ինքնապաշտպանութեան դիւրին միջոցներ։ Պօլիս կը հրատարակուէին տետրակներ, յօդուածներ, որոնք ամէնքն ալ կը յանձնարարէին դեղեր, որոնց և ոչ իսկ անունը լըսած էր Հայաստան։ Երկրին վիճակին տեղեակ բժիշկ մը՝ հանգուցեալ Փէշտիմալճեանը՝ խմբագրեց դարմանումի այնպիսի յանձնարարականներ, որոնք ամէն գիւղի մէջ դիւրութեամբ կրնային գործադրուիլ։ Այդ յօդուածը պարունակող «Հայրենիքի» թիւը հազարաւոր օրինակ տպագրուելով երկրին ամէն անկիւնը խրկուեցաւ։ Աշըգեան պատրիարքը, «Հայրենիքին» թէև հակառակորդ, բայց և այնպէս բոլոր առաջնորդարաններուն շրջաբերականներ խրկեց, որպէս զի հակա-քօլէրական յօդուածները ժամերուն բեմէն ժողովրդին կարդացուին, հանդերձ բացատրութիւններով։ Այս յիշատակութիւնը կընենք ուրիշ շրջաբերականի մը առթիւ, որ այս օրերս Պօլիս հրատարակուեցաւ։

—

Պօլիս քարոզարչաւի մրցում մը հաստատուած է, ինչպէս Եւրոպայի մէջ ձիարշաւի և նաւարշաւի մրցումներ կան։ Այս նոր մրցանակի հիմնարկութեան մասին ինչ գնահատում ալ որ ունենանք, բայց ընդունինք թէ առաջնիս գոնէ նորութիւն մը կայ։

Արդ, պատրիարքը կը ծանուցանէ, որ «եկեղեցասէր մի անձնաւորութիւն որոշած է գըրուած քարոզներու մրցում մը բանալ և ընտրելագոյն քարոզներէ հատոր մը հրատարակել ի պէտս հաւատացելոց»։ Մրցումին պիտի մասնակցին Հայաստանեայց եկեղեցւոյ պաշտօնեաները միայն, եպիսկոպոսէ մինչև սարկաւագ։ Առաջին մրցանակը 500 ֆրանկ է։ Միւսներուն համար ստորաբաժանումները պէսպէս են։

Հարկ չէ ըսել թէ Պօլսոյ բարեպաշտիկ մամուլը, այսինքն՝ հիմակուան ամբողջ մամուլը, ցնծութեան աղաղակներով ողջունած է այս բարեգործական աւետիսը։ Իսկ մենք, միշտ մեր սևեռեալ գաղափարին յարած, կը հարցնենք ցաւելով «բայց ինչո՞ւ այսքան լքանել մարմինը»։ Առողջապահական յօդուածներու մրցում մը միթէ ժողովրդին փրկութեանը աւելի օգտակարապէս պիտի չը նպաստէր, քան թէ հոգևոր խրատներու հատոր մը»։

Բայց ինչ ալ ըսել, ո՛վ ալ մեղադրել։ Գուցէ մենք ոչ ոք մեղաւոր ըլլայ երբ վերացական գաղափարի մը կը սորկանայ։ Կը հպատակինք բնութեան ձայնին։ Բնութիւնը կը յաղթահարէ մեր արդէն շատ տկար բանականութեան։ Միսթիք, վերացական, երազող, տիրացու ծըներ ենք։ Հնդիկ ժողովուրդներու հոգեբանութիւնն ու ընկերաբանական պատմութիւնը որքան աւելի ուսումնասիրենք, այնքան աւելի կը միտինք Մեծ-Արևելքի հետ ինչպէս մեր լեզուական նոյնպէս և արենական ազգակցութեան հաւատալու։

Հնդիկին պէս իր կրօնքին ու հոգիին մէջ պարագրեալ, հայը՝ քարոզ կուզէ։ Բարձրանալ, թռչիլ, արփաթևէ վերացակ աշխարհ մը, պահ մը երես դարձնէ իրականութեան, ու հայեցողական կեանքի հրճուանքովը զմայլիլ։ Իսրայելացիին համար ըսուեցաւ՝ «ժողովուրդս այս նշան խնդրէ», հայուն համար ալ կրնանք ըսել՝ «ժողովուրդս այս քարոզ խնդրէ»։ Ականատես վկայ մը մեզի պատմած է, թէ Լազարէֆ իր հերոսական բոլոր փառքերուն մէջ, շատ անգամ քարոզչութեան ախը կը քաշէր։ «Մի ինչ լաւ քարոզիչ կը լինէի» կը հառաչէ եղեր երբեմն իր մտերիմներուն, Զամչեան պատմութեան ընթերցումներուն տպաւորութեան ներքև։

Մեր տոհմային պատմութիւնը, հինն ալ նորն ալ, քարոզի պատմութեան հետ խառնուած է։ Թիւրքիոյ մէջ, սահմանադրութեան հաստատման թուականէն յետոյ, հայ բեմբասացութիւնը երկու մասի բաժնուեցաւ. եկեղեցականներուն համար՝ միշտ քարոզ. աշխարհականներուն համար՝ ճառ։ Թիւրքիոյ վերջին ժամանակներու քաղաքական կացութիւնը ճառախօսներուն շրթունքները կարկեցուց. բայց Պօլիս ու երկիրը կղպուած բերանները արտասահման լայնարձակ բացուեցան։ Ճառ, ճառ, ճառ։ Ամերիկայէն մինչև Աֆրիկէ—անցնելով Եւրոպայի մէջէն—միշտ ճառ։ Ու օտարագիրներն ալ, որ մեր տկար կողմերը աղէկ հասկցան, մեր սրտերն ու մաքերը կը գրաւեն ճառով։

(Կը շարունակուի)

ուսումնարանական շրջանի պ. հոգաբարձուի հաղորդագրութիւնը 1898 թուի հոկտեմբերի 7-ից № 11621. 2) կօնսիստօրիայի հաւատարմատարի՝ ուսումնարանական շրջանի հետ ծագած գրագրութեան մասին՝ գրաւված կալքերը վերադարձնելու վերաբերմամբ, և 3) Ախալքալաքի գաւառապետի հաղորդագրութիւնը 1898 թ. սեպտեմբերի 3-ից № 466։ Այս դօկումենտներից ի միջի այլոց երևում է, որ մինչև այս պահանջը ներկայացնելը կօնսիստօրիան մի քանի անգամ պահանջներով դիմել է կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուին՝ նրան վերադարձնելու, անվիճելի կարգով, անկանօն կերպով գրաւված անշարժ կալքերը, և որ՝ երբ այս ուղղութեամբ բոլոր փորձերը ապարդիւն են անցել՝ այն ժամանակ միայն կօնսիստօրիան հարկադրված է եղել դիմելու դատարանի օգնութեան և խնդրելու վերականգնել հայոց եկեղեցու խախտված իրաւունքը, համաձայն Մինիստրների Կօմիտէտի՝ 1898 թուի մարտի 26-ին Բարձրագոյն հաստատված որոշման ճիշդ իմաստին։ Սրանից անկախ՝ կօնսիստօրիայի հաւատարմատարը մատնացոյց եղաւ այն բանի վրա, որ գործը նահանգական դատարանում քննելու ժամանակ նոյն ինքն ուսումնարանական շրջանի լիազօրը չը հերքեց վիճելի կալքերի՝ ուսումնարանական իշխանութեան տեսչութեանը անցնելու իրողութիւնը, այլ միայն ապացուցանում էր, որ այս կալքերն ընդունված են, 1898 թուի մարտի 26-ի որոշման հիման վրա, իբրև սեփականութիւններ Կարապետեան և Եղիսաբէթեան հայ եկեղեցական ուսումնարանների, որոնց այդ կալքերը, ինչպէս ասում էր լիազօրը, կտակված էին Կարապետ արքեպիսկոպոսից՝ իբրև լիակատար սեփականութիւն։ Բայց երբ Կարապետ արքեպիսկոպոսի կտակը ներկայացնելով յայտնվեց, որ կալուածաթղթերով եկեղեցու անունով հաստատված այս վիճելի անշարժ կալքերը արքեպիսկոպոսից կտակված էին եկեղեցուն իբրև անպայման սեփականութիւն, միայն նրանց եկամուտների մի մասը յատկացնելով եկեղեցական ուսումնարանների պահպանութեան՝ այն ժամանակ ուսումնարանական շրջանի լիազօրը սկսեց արդէն պնդել, թէ ուսումնարանական վարչութիւնը ամենևին չէ էլ առել իր տեսչութեան տակ եկեղեցական կալքերը, այլ միայն պահանջում է այս կալուածների եկամուտների մի մասը Կարապետեան և Եղիսաբէթեան ուսումնարանների օգտին։ Վերոյիշեալից երևում է, որ պատասխանատու կողմը մերժում էր հայոց եկեղեցու սեփականութեան իրաւունքը այն անշարժ կալքերի մասին, որոնք 1898 թուի օգոստոսին կազմված ընդունման ակտով անցել էին ուսումնարանական իշխանութեան տեսչութեան տակ, և որ, այս վէճը արդէն գոյութիւն ունենալով, նահանգական դատարանը պարտաւոր էր վճռել այս հարցը, արդեօք վիճելի կալքերը պատկանում են յիշեալ ուսումնարաններին, իբրև իրաւաբանական անձերի, թէ կազմում են սեփականութիւն հայոց եկեղեցու։ Եւ այս հարցը նահանգական դատարանը վճռել է բոլորովին կանօնաւոր կերպով, գործին ներկայացրված կալուածագրերի հիման վրա, հայոց եկեղեցու օգտին։ Այս պատճառով պ. Մելիք-Ադամեան խնդրում էր դատաստանական պալատից՝ հաստատել նահանգական դատարանի վճիռը, առանց հետևանքի թողնելով կովկասեան ուսումնարանական շրջանի լիազօրի բողոքարկու գանգատը, ուսումնարանական վարչութեան վրա դնելով դատաստանական և գործը վարելու ծախսերը երկրորդ ինստանցիայում՝ յօգուտ կօնսիստօրիայի։

Դատաստանական պալատի պրօկուրորի օգնականի պաշտօնակատար Ա. Աղիգեօզալով, հայոց կօնսիստօրիայի պահանջը գտնելով անկանօն և անհիմն յարուցված՝ առաջարկում էր այս նրա պահանջը մերժել և նահանգական դատարանի վճիռը ջնջել։

Թիֆլիսի դատաստանական պալատը, մի ժամ տևող խորհրդակցութիւնից յետոյ, դուրս բերեց հետևեալ դատավճիռը. նահանգական դատարանի վճիռը հաստատել, առանց հետևանքի թողնելով կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի լիազօրի բողոքարկու գանգատը, և վերջինից պահանջել յօգուտ հայոց կօնսիստօրիայի 1280 րուբլի դատաստանական և գործը վարելու ծախս՝ երկրորդ ինստանցիայի համար։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Ուրբաթ, մայիսի 2-ին, Թիֆլիսի ժողովարանի դահլիճում բացվեց Թիֆլիսի նահանգի ազնուականների հերթական ժողովը։ Ժողովին մասնակցելու իրաւունք ունեցող անձանց անուանացուցակը կարդալուց յետոյ՝ ռուսադաւան ազնուականները ուղևորվեցին Սիօնի տաճարը, իսկ հայ ազնուականները՝ Վանքի մայր եկեղեցին երդում ընդունելու։ Երբ ժողովը վերսկսվեց՝ նահանգական ազնուականութեան պարագլուխ իշխան Մէլիքօվի առաջարկութեամբ, ժողովականները տեղից վեր կենալով պատուեցին Թիֆլիսի նահանգի այն ազնուականների յիշատակը, որոնք վախճանվել են վերջին տարվայ ընթացքում։ Ապա ժողովը յետաձգեց իր նիստը մինչև հետևեալ օրը։ Թիֆլիսի ազնուականների ներկայ հերթական ժողովը, ի միջի այլոց, պէտք է քննէ այս հարցերը.—1 Ազնուականութեանը Բարձրագոյն նուիրված 20,000 րուբլի գումարը գործադրելու եղանակը. 2) Թիֆլիսի նահանգի ազնուականութեան գիւղատնտեսական դրամագլխի վերաբերմամբ կազմված կանօնագրութեան քննութիւնը. 3) Թիֆլիսում բարձրագոյն ուսումնարան բանալու հարցը։

—

Թիֆլիսի հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը խնդրում է մեզ տպագրել հետևեալը. «Թիֆլիսի հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ընդունեց հանգուցեալ տիկին Մ. Մակարեանի ժառանգներից 1000 րուբլի, որի տոկոսիքով հանգուցեալի կտակի համաձայն պիտի դաստիարակվի ընկերութեան կար ու ձևի դպրոցում մի հայուհի՝ ընկերութեան ընտրութեամբ»։

—

Թիֆլիսի ձիաքարշի Անօնիմ ընկերութեան դիրեկտոր Ռագօլէր, աչքի առաջ ունենալով, որ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը ձգձգում է ելեքտրական ույժ ստանալու համար հիդրավլիական կայարան հիմնելու հարցը, որով վնաս է հասցնում յիշված ընկերութեան շահերին, ուրբաթ, մայիսի 2-ին, դիմեց քաղաքային վարչութեան և յայտնեց, որ Անօնիմ ընկերութիւնը այսուհետև պարտաւորական չէ համարում իր համար այն առաջարկութիւնները, որ նա արել է Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան հիդրավլիական կայարանի վերաբերմամբ։

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ Պետերբուրգում կազմված է առանձին խորհրդակցութիւն, ֆինանսների մինիստր Տիմիրեազևի նախագահութեամբ, մաքսանցի արտահանութիւնը դէպի օտարերկրեայ շուկաները բարւոքելու հարցը քննելու համար։ Խորհրդակցութեանը մասնակցում են ներկայացուցիչներ երկրագործութեան և պետական կալուածների մինիստրութեան, պետական բանկի կրէդիտային բաժանմունքի, երկաթուղային վարչութեան և արտաքին առևտուրի համար հիմնված ռուսական բանկի կողմից։

—

Ուրբաթ, մայիսի 2-ին, երեկոյեան, Թիֆլիսի դումայի դահլիճում տեղի ունեցաւ ձայնաւորների մասնաւոր խորհրդակցութիւն՝ քննելու համար Պետերբուրգի հիմնարկութեան 200-ամեայ յօբելեանի տօնական հանդէսներին մասնակցելու հարցը։

—

Կովկասեան անասնաբուժական մասի գլխաւոր վարչութիւնը ուղարկում է Անդրկովկասի զանազան մասերը Իւրևվի անասնաբուժական ինստիտուտի 4-րդ կուրսի մի քանի ուսանողներին, որպէս օգնական այն անասնաբոյժներին, որոնք զբաղված են կենդանիների հիւանդութիւնների դէմ մաքառելու գործով։

—

Երեքշաբթի, մայիսի 6-ին, ժողովարանի դահլիճում այստեղի սիրողները կը տան ձմեռվայ սեզօնի վերջին ներկայացումը։ Կը խաղացվի Նէվէժինի «Երկրորդ երիտասարդութիւն» դրաման։

—

ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Ապրիլի 27-ին, Նոր-Նախիջևանցի հայ օրիորդ ուսանողների ցանկութեամբ, պատարագից յետոյ կատարվեց հոգեհանգիստ Րաֆֆիի մահվան 15-րդ տարեդարձի առիթով։ Եկեղեցում բաւական ժողովուրդ կար՝ բաղկացած ուսանողներից և վաճառականներից։ Պատարագի ժամանակ Էմմանուէլ քահ. Նազարեանցը մի ազդու քարոզ խօսելով առհասարակ մահվան և կեանքի մասին, դուրս բերեց, թէ «կայ բոլորովին մեռած՝ անյայտացած մահ և միշտ կենդանի մնացող մահ, և որ Րաֆֆիի մահը՝ վերջին տեսակներից է»։ Ի միջի այլոց, խօսելով Րաֆֆիի գործունէութեան մասին, նա ասաց, որ հանգուցեալ մեծ հրապարակախօս Գ. Արծրունու ջանքերով և նրա հրատարակած «Մշակ» թերթի շնորհիւն էր, որ Րաֆֆին մկրտվելով նոր լուսաւոր ասպարէզի մէջ, սկսեց հռչակ ստանալ իր մի շարք գրուածքներով, որոնք իր ժամանակին հայ ժողովրդի ամեն խաւերում սիրալիր ընդունելութիւն գտան և կազմեցին մի թանգագին գանձ հայ գրականութեան համար։ Մի առ մի յիշելով Րաֆֆիի գրուածքները և կարճ կենսագրական ակնարկ անելով, Էմմանուէլ քահանան իր քարոզի վերջում յիշեց, որ երկու հայ գործիչներն էլ,—Րաֆֆին և Արծրունին, ցանկութիւն էին ունեցել թաղվել ոչ թէ Թիֆլիսի Վանքի եկեղեցու բակում, որտեղ «ընտրեալներն» են թաղվում, այլ ինչպէս ժողովրդական գործիչներ՝ թաղվել ժողովրդական հանգստարանում։ Տէր-հօր քարոզը լաւ տպաւորութիւն թողեց ժողովրդի վրա»։

—

ՎԱՇԼՕՎԱՆ գիւղից (Թիֆլիսի գաւառ) մեզ գրում են. «Շերամապահութիւնը տարածելու համար ժողովուրդը համախօսականով դիմեց Թիֆլիսի շերամապահական ընկերութեանը և խնդրեց ձրի ուղարկել թթենի ծառեր։ Ընկերութիւնը, յարգելով խնդիրը, ապրիլի 15-ին ուղարկեց 6000 հատ մի տարեկան թթենիներ։ Պրիստաւ պ. Գուգուշվիլիի կարգադրութեամբ որոշվեց տնկել շինական կառավարութեան տան մօտ գտնված ձորի ափում, իսկ մնացածը բաժանել գիւղում։ Սակայն ցաւելով պիտի յայտնեմ, որ մեր տանուտէր Գաբօ Խաղուրին այն աստիճան թոյլ և անշնորհք է, որ մինչև այսօր տնկելու մասին ոչ մի կարգադրութիւն չէ արել։ Շնորհիւ այգեպան և գրագիր պ. Ցարուք Քօքեանցի ույժի և սպառնալիքների՝ հազիւ կարողացաւ մօտ հազար հատ տնկել և բաժանել։

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են. «Վերջերս մեր քաղաքում և մի քանի գիւղերում բաւական թւով հանրամատչելի, ժողովրդական, էժանագին գրքոյկներ են տարածվում մի քանի պատանիների և առաւելապէս երիտասարդ պ. Գր. Պապոյեանի միջոցով, որ լաւ ըմբռնելով ժողովրդի նպատակայարմար ընթերցանութեան կարևորութիւնը և իր սրտին մօտ ընդունելով ժողովրդի մտաւոր-բարոյական շահերը՝ ահա քանի տարի է իր ազատ ժամանակը նուիրում է այդ համակրելի գործին։ Ցանկանում ենք եռանդ մեր համեստ գործողներին և յարատևութիւն այդ՝ խրախուսանքի արժանի՝ գործին»։

—

ԿԱՐՍԻՑ մեզ գրում են. «Հայերս, առհասարակ, շատ ենք սիրում ամեն տեղ գոռալ «ժողովրդի ձայն, ժողովրդի իրաւունք» և այլն, մանաւանդ երբ գործ ունենք հոգևոր իշխանութեան հետ, իսկ երբ առիթը ներկայանում է—երբ պէտք է պաշտպանենք մեր իրաւունքները, մենք յետ ենք քաշվում և ասպարէզը թողնում էլի նրանց, որոնց դէմ բողոքում էինք։ Կիրակի օրը, ապրիլի 27-ին, տեղիս ս. Աստուածածին եկեղեցու ծխականները հրաւիրվել էին նոր երէցփոխի ընտրութիւն կատարելու։ Նախագահ տէր-Մինաս հայրը յայտնեց, որ հրաւիրաթերթի վրա մօտ 700 հոգի ստորագրել են, բայց չը զարմանաք եթէ յայտնեմ, որ համարեա ոչ ոք չէր եկել։ Պատարագից յետոյ եկեղեցում հաւաքված մօտ 50 հոգուց՝ հազիւ տաս հոգի կը լինէին ընտրելու օրինաւոր ձայն ունեցող, մնացածները կողմնակի մարդիկ, անչափահաս և անփորձ երիտասարդներ ու հետաքրքրվող զինւորներ էին։ Ո՞ւր էին հապա մեծ-մեծ խօսող այստեղի ինտելիգէնտները կամ հաստափոր աղաները։ Տեսէք ինչպէս են յարգում նրանք իրանց ստորագրութիւնը—իրանց խօսքը։ Ժողով, ի հարկէ, չը կայացաւ և յետաձգվեց մինչև միւս կիրակի օրը։ Տեսնենք այդ օրը գոնէ կը բարեհաճեն գալ եկեղեցի երէցփոխի և հաշուատեսների պաշտօնները կատարելու համար գործունեայ և հասկացող մարդիկ ընտրելու, թէ ոչ։ Եթէ չէ մոռացվել, «Մշակի» № 64-ում յայտնել էի, որ Կարսում հայոց նոր եկեղեցի շինելու գործը մնացել է երեսի վրա, այն էլ մի տիկնոջ պատճառով։ Այժմ, ինչպէս լսում ենք՝ տիկինը համաձայնվել է ծախել իր դատարկ գետինը՝ եկեղեցու համար որոշված գետնի հետ միացնելու համար և արդէն հաստատված է։ Տեսնենք այսուհետև ինչ գործունէութիւն ցոյց կը տայ եկեղեցու շինութեան մասնաժողովը»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Բելգրադից հաղորդում են «Frankfurter Zeitung» լրագրին, որ թիւրքերը կոտորել են Նովի-Բազար գիւղի բոլոր բնակիչներին։ Ընդունում են, թէ իբր զոհերի թիւը համնում է մի քանի հազարի։ Նոյն հեռագրում հաղորդված է, որ ալբանացիները փորձեցին կոտորել սերբերին Իփէկում, բայց սերբերը զէնքի զօրութեամբ կարողացան դիմադրել ալբանացիներին։ «Deutsche Warte» լրագիրը հաղորդում է, որ թիւրքերը սպանել են Սալօնիկում 700 բօլղարներ այն դինամիտային պայթումներից յետոյ, որոնք տեղի ունեցան այնտեղ մակեդօնական կօմիտէտների միջոցով։

—«Mouvement Macédonien» լրագրին գրում են Ժընևից, թէ ապրիլի 18-ին այնտեղ ժողովվեց մի կօնֆէրէնցիա քննելու մակեդօնական գործերը։ Արևելքի յայտնի ուսումնասիրող Գօլին հաղորդեց ժողովականներին այն տպաւորութիւնները, որ նա ստացել է իր վերջին ճանապարհորդութեան ժամանակ Մակեդօնիայում։ «Ես ճանապարհորդութիւններ եմ կատարել Արևելքում ամեն տեղ. շատ լաւ ճանաչում եմ մակեդօնացիներին և հայերին։ Այս երկու ազգերի ձգտումները միանման են։ Նրանք կամենում են ապրել իրանց հայրենիքում առանց ճնշվելու, առանց ենթարկվելու տիրապետող տարրի կամայականութիւններին։ Արևելեան հարցը—սա մի դրամա է, որի մէջ գլխաւոր դերերը կատարում են թիւրքերը, մակեդօնացիները և հայերը։ Ինչը ստիպեց մակեդօնական բօլղարներին ապստամբվել։—Նրանց տանջանքները։ Երբ ես ճանապարհորդում էի Մակեդօնիայում, բօլղարները ինձ գանգատվում էին, որ չեն կարողանում մշակել իրանց դաշտերը, որովհետև ալբանացիները և թիւրքերը, իբրև աւազակներ, թափառում են այնտեղ։ Բայց թիւրքերը չեն իսկական աւազակները. իսկական աւազակներին գտնելու համար պէտք է գնալ Կ. Պօլիս և սկսել բարձրերից։ Դա մի ահագին աւազակախումբ է, որ շրջապատում է սուլթանին։ Իսկ Մակեդօնիայում, իբրև աւազակներ, գործում են ամենից առաջ ժանդարմը և ապա հարկահանը։ Առաջինը, որովհետև ռոճիկ չէ ստանում, ստիպում է գիւղացուն ռոճիկ վճարել իրան և իբրև շնորհակալութիւն այդ բանի՝ ենթարկում է նրան տանջանքների և բռնութիւնների։ Երկրորդը, որպէս զի հարկը վճարէ իշխանութեան, լցնէ նրա և իր գրպանները, յափշտակում է այն բոլոր թանկագին բաները, որ ունի գիւղացին։ Հակառակութեան դէպքում՝ հարկահանին պաշտպան է կանգնում ժանդարմը և շուտով հնազանդեցնում ու լռեցնում է գիւղացուն։

—Այն տեղեկութիւնների համեմատ, որոնք ստացված են Վիէննայում Կ. Պօլսից, թիւրքական իշխանութիւնները եռանդուն միջոցներ են ձեռք առնում Մակեդօնիայի բօլղարական հոգևորականութեան դէմ։ Մինչև անգամ իրան՝ էկզարխին խստիւ հետամուտ է ոստիկանութիւնը և կասկածում է, որ նա գաղտնի յարաբերութիւններ ունի յեղափոխական կօմիտէտների հետ։ Ուսկիւբի բօլղարական եպիսկոպոսի քարտուղարը ձերբակալված է։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐ

—

Իմ բարեկամ Սօմարեանը մի թուլութիւն ունի դէպի գարունը։ Նա միշտ սպասում է գարնան գալուն և երբեք գոհ չէ մնում այն գարունից, որ արդէն եկել է։

—Ա՜խ, թող մի գայ գարունը, ասում է միշտ Սօմարեանը, և դուք կը տեսնէք, թէ ինչպէս մենք կը թարմանանք և կը վերակազդուրվենք։

Ահա գարունը մեր առաջն է։ Մենք կանաչի, մեղմ օդի և արթնացող բնութեան մէջ ենք։

—Չէ, գանգատվում է Սօմարեան, ներկայ գարունը ինչ որ մի պակասութիւն ունի, նա չէ ոգևորում, չէ ցնցում, հրճուանք չէ բերում, գնծութիւն չէ տալիս։

Ամեն տարի լսում եմ ես այդ գանգատը։ Բայց Սօմարեանը մոռանում է իր տրամադրութիւնների փոփոխութիւնը։

—Անցեալ տարի էլ դուք դժգոհ էիք գարունից, նկատեցի ես։

—Ճիշտ է, փոքր ինչ դժգոհ էի, որովհետև ես չափազանց ջղային էի և ամեն մի անախորժութիւն ինձ գրգռում էր։

—Իսկ նախանցեալ տարին, վրա բերեցի ես։

—Նախանցեալ տարին, նախանցեալ տարին, կմկմաց Սօմարեանը, այն ժամանակ ես մեծ յոյսեր և երազներ ունէի և ինձ ոչ մի գարուն չէր կարող գոհացնել։

—Իսկ նրանից առաջ, հարցրի ես։

—Չեմ յիշում, բացականչեց Սօմարեանը, բայց փաստն այն է, որ ես միշտ սպասում եմ գարնան և իմ ամբողջ էութիւնը ասում է, որ միայն գարունը կարող է մեզ սփոփել և մխիթարել։

—

—Արդեօք դա ծերութեան նշան չէ, հարցրեց մեր ընդհանուր ծանօթը, հիասթափվել եղած գարուններից և սպասել մի ինչ որ չնաշխարհիկ գարնան։

—Ինչպէս թէ ծերութեան, բացականչեց Սօմարեանը։

—Ահա ինչպէս։ Դուք մի ժամանակ, երբ երիտասարդ էիք, զգացել էք գարունը իր բոլոր ույժով և թովիչ ազդեցութեամբ, այդ գարունը դարձել է ձեզ համար մի ոսկէ երազ, մի հեքիաթ, որը այլ ևս չէ կրկնվում ձեզ հա-

մար։ Ձեր ջղերը այլ ևս առաջվանը չեն, ձեր զգացմունքները բթացել են։

—Համկացայ, համկացայ, խօսքը կտրեց Սօմարեանը, գիտեմ ինչ պէտք է ասես։ Ոչ, այդ չէ։ Իմ մանկական գարունը յաճախ կրկնվում է և այժմ էլ յաճախ վայելում եմ գարնան հրճուանքը այնպէս, ինչպէս իմ անմեղ և անհոգ մտածողութեան օրերում։

—Ուրեմն, ինչու՞ գոհ չէք մնում ձեր ապառած գարուններից։

Սօմարեանը մտածութեան մէջ ընկաւ։

—Ինչու, վրա բերեց մեր ընդհանուր ծանօթը, երևի այն պատճառով, որ բացի բնութեան հրաշալիքներից, անհրաժեշտ են և ուրիշ ուրախութիւններ, իսկ դուք ամբողջ յոյսը դրել էք ծաղիկների, կանաչի և գեղեցիկ խոխոջիւնի վրա։

—Գուցէ, գուցէ, մրմնջաց Սօմարեանը։

—Դուք այլ ևս անհոգ մանուկ չէք, շարունակեց մեր ծանօթը, որ ձեզ մոռանայիք սոխակի գայլայլիկի և ծառերի սօսափիւնի առջևում, դուք երիտասարդ չէք և ձեր գլուխն ու սիրտը լիքն են հազար ու մի մտածութիւններով և տենչանքներով։ Ձեզ համար բնութեան տօնը բաւական չէ կատարեալ գարուն ունենալու համար։

Սօմարեանը ոչինչ չը պատասխանեց։

Վրձին

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

2 մայիսի

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Անկողմնապահ և ճիշդ քննութիւնը պարզեց, որ գաղտնի ներմուծված է մեծ քանակութեամբ դինամիտ, բայց որ ստացված էր դա ոչ թէ Բուլգարիայից, այլ Բէլգիայից Ցունաստանի վրայով։

ԼԷՆԲՈՐԱՆ։ Մայիսի 1-ին ցերեկով սահմանագծային պահակախումբը անտառում պարսկական աւազակների Թակարդն ընկաւ Լէնքօրանի մօտ։ Սպանված են ռօտմիստրը և երկու զինւոր։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Հիմքից զուրկ է այն տեղեկութիւնը, որ իբր թէ մեծ վէզիրը հրաժարական է տալիս։

Սուլթանը կրկնեց իր հրամանը, որ բուլգարական կօմիտէտների դէմ խիստ միջոցներ ձեռք առնելու ժամանակ ոչ մի դէպքում բռնութիւններ չը գործադրվեն չը մասնակցող անձանց դէմ։ Պատասխանատու են անձամբ կառավարչական բոլոր օրգանները։

Բ. Դրան յայտարարութեան համաձայն, Մօնաստիրում և շրջականերում վերականգնված են հանգստութիւնը և կարգը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Մայիսի 2-ին կայացաւ Բարձրագոյն զօրահանդէս։

3 մայիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Նորին Կայսերական Մեծութիւնը, մայիսեան զօրահանդէսին մասնակցող բոլոր զօրամասերը փայլուն դրութեան և կարգի մէջ գտնելով, յայտնում է սրտագին երախտագիտութիւն Նորին Կայսերական Բարձրութիւն գվարդիայի և Պետերբուրգի զինուորական շրջանի զօրքերի գլխաւոր հրամանատարին, Բարձրագոյն շնորհակալութիւն զօրաբաժինների հրամանատարներ՝ գեներալ-ադիւտանտ բարօն Մէյէնդօրֆին և գեներալ-լէյտենանտներ՝ Լասկօվսկուն և իշխան Վասիլչիկօվին, և Արքայական բարեհաճութիւն մնացած բոլոր հրամանատար անձանց։

«Правительственный Вѣстникъ» լրագրում տպված է Ուսկիւբի ռուսական հիւպատոսարանի կառավարչի մանրամասն զեկուցումը ռումէլիական երեք վիլայէթներում րէֆօրմներ մտցնելու գործի մասին։

ԽԱԼՏԱ։ Մրրիկից շուռ տուած «Բաթում» շոգենաւը, Ծալտայից երեք մղոն հեռաւորութեան վրա, փրկեց կործանվողներին։ Նաւաստիներից մէկ մարդ խեղդվեց։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Իտալական դեսպանատունը հաղորդեց Բ. Դրան, որ իտալական նաւատօրմի դիվիզիան հեռանում է Սալօնիկից, թողնելով այնտեղ առ այժմ մի զրահակիր և մի ականանաւ։

ՍՕՖԻԱ։ Մինիստր-նախագահ Դանէվ հրաժարական տուեց կաբինէտի հետ միասին։ Հրաժարականն ընդունված է։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Ճիշդ չէ լրագրական այն տեղեկութիւնը, թէ, սուլթանական իրադէի հիման վրա, որ այստեղ գտնվող բուլգարները, որոնք ծագում ունեն բուլգարական իշխանութիւնից, արտաքսված են։ Նոյնպէս անհիմն է այն տեղեկութիւնը, որ գաւառում գտնվող բուլգարական տեղացիները պէտք է վերադառնան իշխանութեան սահմանները։

Ուսկիւբում և Մօնաստիրում նոր յանցաւոր փորձերի և բուլգարական ապստամբութեան կոտորածի մասին տեղեկութիւնը ճիշդ չէ։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՑԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՆՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆ

Թիֆլիսի Հակա-ալկօհօլական ընկերութեան Հաւլաբարի բաժանմունքի Մուրաշկօի Թատրօնում, կիրակի, մայիսի 4-ին

Հայ Թատերասէրները, բարեհաճ մասնակցութեամբ տ. Զաքէլի և պ. Ամօ-Խարազեանի

կը ներկայացնեն

ԿՈՂՈՊՏՎԱԾ ՊՕՍՏ

Ցայտնի ֆրանսիական դրամա 5 գործ. 7 պատկ.

Սկիզբն է 7 ժամին երեկոյեան։

Խաղամիջոցներին կը նուագէ երաժշտ. խումբը

Ամառանոց է տրվում Ախալքալաքում (Գօրայ) չորս սենեակից և մի դահլիճից բաղկացած կահ-կարասիքով աղբիւրի դիմաց. կարելի է և երկու երկու սենեակ։

Դիմել Ст. Гракали, сел. Ахалкалаки протоіерею Теръ-Галстянцу. 1—3

Ա Տ Ա Մ Ն Ա Բ Ո Յ Ժ

ՍՈՖԻԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ՓԱՆԵԱՆՑ

Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր առաւօտեան 9—2, երեկոյեան 4—7, իսկ կիրակի օրերը առաւօտեան 10—12 ժամին։ Վելիամինովսկայա փողոց № 3։ 1—5

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

ԳԷՈՐԳ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

Այս ամառ ևս կընդունի հիւանդներ կովկասեան հանքային ջրերում։ Հասցէն՝ Ессентуки. Главная Курсовая ул.. домъ Квартовкиной. (Ե. Հ. Կ.) 4—10

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

յայտնում է ի տեղեկութիւն հասարակութեան, որ Թիֆլիս քաղաքում, համաձայն ձիերի տօնավաճառի վերաբերմամբ սահմանված կանոնների, որոնք հաստատված են կովկասեան քաղաքացիական մասի կառավարչապետի կողմից, այս մայիս ամսի 5-ից սկսվում է ՁԻԵՐԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ, որը կը տևէ մինչև մայիսի 18-ը։ Տօնավաճառը լինելու է Դիդուբէում, Կովկասեան ձիաբուծութեանը նպաստող ընկերութեան ձիարշաւարանում։ 2—3

Պեատիգօրսկի հայոց եկեղեցու համար

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ԽՄԲԱՊԵՏ

Ցանկալի կը լինէր, որ ցէնզով լինէր։ Կարող է դասեր ունենալ ուսումնարանում։ Պայմանների մասին դիմել երէցփոխ Ց. Սվէչնիկեանցին։ 4—6

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ

Նախկին օրդինատոր «Ս. Պետերբուրգի Աչքաբուժական Հիւանդանոցի»

ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

Ընդունում է աչքի հիւանդութիւն ունեցողներին ամենայն օր.

Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12

Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7

Հասցէն. Վելիամինովսկայա փ. տ. № 8։ 3—01

Շարունակվում է

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻ

IX և X գրքերի բաժանորդագրութիւնը

Բաժանորդագինն է՝ 3 ր. մի գիրքը՝ 2 ր.

IX գիրքն արդէն լոյս է տեսել, իսկ X-ը մամուլի տակ է։

Նախկին գրքերը ծախվում են խմբագրատանը բաժանորդագրական գներով։

Նոյն խմբագրատնից կարելի է ստանալ նաև Գ. Ախվերդեանի «ՀԱՅ ԱՇՈՒՂՆԵՐԸ», որի գինն է 1 ր. 50 կ.։ Ճանապարհածախսով 2 ր.

Դիմել՝ Ервандy Лалаянцу, Тифлисъ, Саперная, 5 կամ Семинарія Нерсисянъ. 9—10

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

ՄԻՆԱՍ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

ընդունում է հիւանդներին Պեատիգօրսկի հանքային ջրերում մայիսի 5-ից։

Адресъ: Нижвій бульваръ, д. Фидлора, рядомъ съ армянскою церковью. (Կ. Ե. Հ.) 3—5

Թիֆլիսի Նաւթարդիւնաբերական Առևտրական Ընկերութեան Վարչութիւնը

Սրանով տեղեկացնում է պ.պ. բաժնետէրերին, որ համաձայն ընկերութեան պայմանագրի 6-րդ յօդուածին, նա նշանակել է մայիսի 20-ից մինչև 31-ը չորրորդ վճարը 5% քանակութեամբ, այսինքն հինգ ռուբլի ամեն մի փայից։ Դրամի ընդունելութիւնը կը կատարվի վարչութեան գրասենեակում (Երեւանեան հրապարակ, տուն Խարազեանի, գաւթում) ցերեկվայ ժամի 1—3 և երեկոյեան ժամի 7—9։ (4, 6 և 8-ին) 1—3

Ֆրանսիական Շոգենաւային Ընկերութիւն

«ՄԵՍՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ»—«MESSAGERIES MARITIMES».

12/25-ին մայիսի մեկնելու է Բաթումից, երեկոյեան ժամը 5-ին, «Tigre» շոգենաւը, հանդիպելով Տրապիզօն, Սամսօն, Կ. Պօլիս, Դարդանել, Զմիւռնիա, Պիրէյ, Մարսէյլ, Հավր և Լօնդօն։

Ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակները մինչև Պարիզ, նոյնպէս և մինչև Շանգհայ (Չինաստանում), Վլադիվօստօկ գնացողների համար, կարելի է ստանալ Թիֆլիսում պակասեցրած գներով։

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւնների համար դիմել՝ Ընկերութեան Թիֆլիսի գործակալ՝ պ. Վ. Ցակոբեանին, նախկին Արծրունու գալէրէյում, № 127 գրասենեակը, հեռախօս № 608։ Գրասենեակը բաց է՝ ժամը 9—1-ը ցերեկվայ և 5—7-ը երեկոյեան, բացի կիրակի օրերից։ 1—1

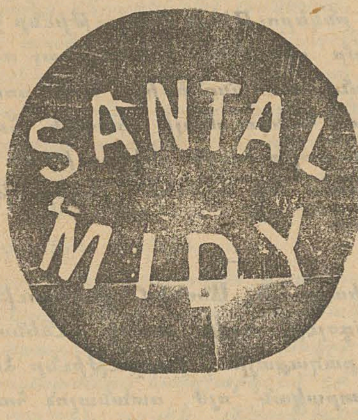

Պ Ա Ր Ի Զ Ի Դ Ե Ղ Ա Գ Ո Ր Ծ Ի

ՍԱՆՏԱԼ ՄԻԴԻ

ԹՈՅԼԷ ՏՐՎԱԾ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

Այս կապսիւլների մէջ պարունակված զուտ սանտալէ էսսենցիան բժիշկները խորհուրդ են տալիս գործածել մզորէի (գաղտնի հիւանդութիւնների) դէմ, կապայ-բալզամի և կուբեբայի փոխարէն։ Նա ներգործում է աւելի արագ, չէ յոգնեցնում ստամոքսը, ոչ մի հոտ չէ պատճառում և ոչնչացնում է փսխումն ու կոլիկը։

Կեղծիքներից խուսափելու համար պահանջեցէք, որ իւրաքանչիւր կապսիւլի վրա սև տառերով դրոշմված կնիքը։ (MIDY)

Վաճառվում Ռուսաստանի գլխաւոր դեղատներում։

(5, 10, 15, 20 և 25) 17—60

Կիրակի, մայիսի 4-ին, ցերեկվայ ժամը 1-ին, Թիֆլիսի Արտիստական ընկերութեան շենքի դահլիճում կայանալու է ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ անդամների արտակարգ

Ընդհանուր ժողով

մի քանի ընթացիկ հարցեր վճռելու և ընկերութեան նոր անդամներ ընդունելու համար։

Վարչութիւնը խնդրում է ընկերութեան յարգելի անդամներին՝ վերանորոգել իրանց անդամակցական տոմսակները Սուքիասեանի խանութում։

(ապ. 13, 20, 27 և մայիսի 4-ին) 4—4

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

„Ն Ա Դ Ե Ժ Դ Ա“

ծովային, գետային և ցամաքային ապահովագրութեան, ապրանքների տեղափոխութեան և գոյքերը կրակից ապահովագրելու համար։

ՀԻՄՆՎԱԾ Է 1847 ԹՒԻՆ

Հիմնական դրամագլուխ . . . . . . 1,650,000 ռուբլի

Պահեստի դրամագլուխ . . . . . . 2,664,808 »

I. ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ.

Աւելի քան 800 գործակալութիւններ եւրոպական Ռուսաստանի, Կովկասի, Միջին Ասիայի, Սիբիրի եւ Հեռաւոր Արեւելքի բոլոր նշանաւոր տեղերում, նոյնպէս եւ Ներկայացուցիչներ արտասահմանի գլխաւոր քաղաքներում։

Տեղափոխութիւն ամեն տեսակ բեռների եւ իրերի, որոնց ընդունելութիւնը եւ յանձնումը կատարվում է թէ տանը եւ թէ պահեստներում ու խանութներում։

Ցանձնումն բեռների ուղարկվողների կողմից առաջարկված պայմաններով (վերադիր յետ վճարելի հաշիւ ուղարկողների, դրամի փոխադրութիւն (переводъ) բեռները յանձնելու տեղը հասցնելու համար եւ այլն)։

Ահագնութիւն բեռների արտօնեալ պայմաններով ստացման տեղերում՝ ապահովագրած նրանց պահեստներում, որի համար շատ կէտերում կան ընդարձակ պահեստներ, յատկապէս բեռներ պահելու համար։

II. ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Սեփական մարդատար, ապրանքատար եւ ձգող շոգենաւեր, ծովային եւ գետային նաւեր (70 նաւ.)։

Բեռնակիր եւ մարդատար նաւերի պարբերական հաղորդակցութիւն Վօլգա գետի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Ռիբինսկից մինչեւ Աստրախան, եւ Կասպից ծովի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Աստրախանից մինչեւ Պարսկաստանի ափերը։

Ամենաընդարձակ պահեստներ Նիժնիում (սիբիրական նաւամատոյցի վրա), Աստրախանում, Բագւում եւ Կրասնովօդսկում։

Բեռները անընդհատաբար ուղարկելու համար ընկերութեան շոգենաւագնացութիւնը համաձայնութիւն է կապել երկաթուղիների հետ։ Այն ապրանքների տեղափոխութեան համար, որոնք ուղարկվում են Ռուսաստանից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Ռուսաստան, գոյութիւն ունի առանձին, բացառիկ արտօնութիւններով, համաձայնութիւն Պարսկական ապահովագրական եւ տեղափոխութեան ընկերութեան հետ։

III. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ։

ա) Ապահովագրութիւն բեռների, որոնք տեղափոխվում են թէ ցամաքային և թէ ջրային ճանապարհներով (ծովերով և գետերով)։

բ) Ապահովագրութիւն կրակից ամեն տեսակ գոյքերի։

գ) Ապահովագրութիւն ամեն տեսակ դժբաղդ դէպքերից ճանապարհին ամեն տեսակ նաւերի, շոգենաւերի, ապրանքատարների, վագօնների և վագօն-ցիստերնների։

դ) Ապահովագրութիւն թանկագին իրերի և արժէքաւոր թղթերի, որոնք ուղարկվում են փոստով, ցամաքային և ծովային ճանապարհներով, համաշխարհային փոստային դաշնակցութեան բոլոր կէտերի մէջ։

Ապահովագրութիւններ ընդունվում են ինչպէս վարչութեան, այնպէս էլ ամեն տեղ ընկերութեան բոլոր գործակալութիւնների մէջ։

Բացի տեղափոխութեան պարապող գործակալութիւններից, կրակից ապահովագրելու գործերով մասնաւորապէս զբաղվում են էլի ուրիշ 350 գործակալութիւններ։

Ս. Պետերբուրգի հիմնական ընկերութեան վարչութիւնը գտնվում է Ս. Պետերբուրգում, Ադմիրալտէյսկի պրօսպէկտի վրա, № 10-րորդ տանը։

Լիազօրներ—ծովային շոգենաւագնացութեան համար՝ Բագւում, գետային շոգենաւագնացութեան համար՝ Նիժնի-Նովգորոդում։

Թիֆլիսի գործակալութիւնը—Դվօրցովայա փողոցի վրա, վրաց ազնուականների տանը։ Տելեֆօն № 108

(Ե. Ա. Կ.) 71—120